

Metsäteollisuuden käännekohtat

Markku Kuisma (toim.): Kriisi ja kumous. Metsäteollisuus ja maailmantalouden murros 1973–2008. SKS 2008, 458 s.

■ *Metsäteollisuuden maa* -kirjasarjan päättävä Markku Kuisman toimittama kokoomateos on monilta osin ajankohtainen. Lukija ei voi olla tarkastelematta teoksessa kuvattuja

1970-luvun öljykriisejä ja 1990-luvun alun lamavuosia suhteessa nykyiseen metsäteollisuutta ja koko yhteiskuntaa ravastelemaan talouskriisiin. Minkälaisia yhteneviä ja eriaviä piirteitä kriiseihin on sisältynyt? Tai toisaalta, näkyvätkö yritysten tuona ajanjaksona tekemät, ehkä hyvinkin polku-riippuvaiset, valinnat tämän hetkisen tilanteen taustatekijöinä? Vastaukset näihin kysymyksiin jäävät tietysti lukijan itsensä ja jatkotutkimuksen pohdinnan varaan. Historiantutkimuksellisten yleisesitysten ja erityisesti perustutkimuksen niukkuus kyseessä olevalta ajanjaksolta lisäävät myös teoksen laajempaa kiinnostavuutta. Tosin otsikon lupaamia kymmentä viimeisintä lähihistorian vuotta käsitellään kirjassa vain ohuelti.

Teoksen ensimmäisen osan muodostaa Niklas Jensen-Eriksenin monografia ”Metsäteollisuus, markkinat ja valtio”. Sujuvasti kirjoitettu työ tarjoaa yleisraamit suomalaisen metsäteollisuuden vaiheista öljykriisin mukanaan tuomista mullistuksista kohti EU-suomea. Jensen-Eriksenin esityksen punaisena lankana on metsäteollisuuden ja erityisesti sen etujärjestöjen suhde valtiovaltaan. Energiakysymykset, valtion talous- ja kauppapoliittiset päätökset sekä teollisuuden edunvalvonta ja suhteet poliittisiin toimijoihin muodostavat keskeiset ja toistuvasti käytetyt temaattiset silmälasit tarkastelulle. Kyseiset osa-alueet ovat kiistämättä näytelleet keskeistä osaa reunaehtoina ja pelisääntöinä, jotka ovat määritelleet metsäteollisuuden toimintamahdollisuuksia. Toisaalta etu-

järjestöjensä kautta tarkasteltuna itse yritystason toimijat jäävät vähemmälle huomiolle.

Olenaisena osana Jensen-Eriksenin kuvauksessa on metsäyhtiöiden valtiollisen vaikutusvallan heikentymisprosessi sekä yhteistyöjärjestöjen ja kartellien merkityksen vähentyminen 1980-luvulla. Kartellien rinnalla kilpailuetua pyrittiin ensisijassa hankkimaan jalostustasetta nostamalla ja investoimalla tuotantotekniikkaan. Panostukset myyntiin ja markkinointiin, tai täysin uusien innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseen, jäivät korostetun toissijaisiksi. Kartelliajan päättänyttä EU-jäsenyyden hyväksymistä Jensen-Eriksen arvioi metsäteollisuuden kannalta EU:n sisämarkkinoille pääsyn ja yhteiseen päätöksentekoon osallistumisen kautta, mutta korostaa myös jäsenyyteen liittyneiden imago- ja turvallisuuspoliittisten kysymysten merkitystä.

Teoksen toinen osa ”Yhtiöt ja ympäristö” muodostuu viidestä artikkelista, joissa metsäteollisuuden vaiheita tarkastellaan temaattisista näkökulmista. Jari Ojala ja Pentti Sierilä analysoivat artikkeleissaan metsäteollisuuden kehitystä yritysten toiminnan kautta, kun taas Antti Kujala keskittyy työmarkkinasuhteiden ja Sakari Virtanen metsä- ja ympäristökysymysten tarkasteluun. Lopuksi Kustaa Hulkko arvioi metsäteollisuutta osana vallitsevaa finanssijärjestelmää. Samaan periodiin keskittyvissä tarkasteluissa on usein vaikea välttää asioiden päällekkäistä käsittelyä. Kyseiset artikkelit, sekä suhteessa toisiinsa että Jensen-Eriksenin työhön, eivät

myöskään vältty täysin tältä, mutta asiallista toistoa ei kuitenkaan esiinny häiritsevän paljon.

Ensimmäisessä artikkelissa Ojala tarkastelee suomalaisen metsäteollisuuden muutosta pankkivetoisista, orgaaniseen kasvuun ja yhteistyöhön tukeutuneesta mallista kotimaisten yritysjärjestelyiden ja keskittymisen kautta kohti nykytilaa, jossa sekä yritysten tuotannollinen toiminta, omistus että institutionaaliset pelisäännöt ovat kansainvälistyneet nopeasti. Ojala esittää myös miten investointikattojärjestelmä, yhtenä 1970- ja 1980-luvun sääntelyn keskeisenä ominaispiirteenä, vaikutti merkittävästi toimialan teknologiseen kehitykseen ja jalostusasteen nousuun. Lähestyessään nykypäivää, Ojala korostaa suomalaisten toimijoiden keskeisimmän markkina-alueen olevan edelleen Eurooppa. Yleisesti ottaen toimialalla on myös yllettävän suuri joukko yrityksiä, joiden tuotannollinen toiminta tapahtuu puhtaasti kansallisten rajojen sisällä. Metsäteollisuusyrityksistä ei siis vielä 2000-luvun alussakaan voitu puhua puhtaasti globaaleina toimijoina.

Toisessa artikkelissa Sierilä avaa ovea yritysten sisäiseen toimintaan. Hän kuvaa kuinka

pitkántähtäimen yritys suunnittelun ja strategiatyöskentelyn hyödyntäminen levisi varsin verkkaiseen tahtiin suomalaisissa metsäteollisuusyrityksissä. Kustannustehokkuuteen pyrittiin lähes puhtaasti tuotantoteknologioiden kehittämisen avulla.

Kolmannessa artikkelissa Kujala, joka on tutkinut myös laajemmin Paperiliiton historiaa, tarjoaa sujuvan tarkastelun viime vuosinakin varsin näkyvästi esillä olleesta Paperiliiton ja työnantajaliiton suhteesta. Vaikka Kujala kuvaa kuinka tämä liiketoiminnan edellytysten kannalta keskeinen sidosryhmäsuhde on varsinkin 1990- ja 2000-luvulla ollut usein tulehtunut, ja uhanut jopa teollisuuden kilpailukykyä, hän näkee silti konsensushengen palaamisen todennäköisenä.

Yhtälailla kuin työmarkkina-suhteet ovat aiheuttaneet kustannuspaineita yrityksille, näin ovat tehneet myös ympäristönsuojeluun ja metsien käyttöön liittyvät kysymykset, kuten Virtanen havainnollistaa artikkelissaan. Ympäristöasioista huolehtiminen ja puunsaannin varmistaminen ovat tälläkin hetkellä perusedellytyksiä metsäteollisuuden harjoittamiselle. Hieman ongelmallista yhtenäisen kokonaisuuden kannalta

on Virtasen työn keskittyminen suurelta osin aikaisemmalta periodille kuin teoksen muut artikkelit. Osana kirjasarjaa artikkeli puoltaa kuitenkin hyvin paikkaansa.

Näin voidaan sanoa myös Hulkon kuvauksesta metsäteollisuusyrityksistä pörssiyrityksiä. Hulkko kuvaa osuvasti, kuinka Suomen EMU-jäsenyys ei ole poistanut metsäteollisuuden valuuttakurssiriskiä. Dollari toimii edelleen Euroopan ulkopuolella vientivaluuttana ja, kuten viime aikoina on huomattu, jopa Ruotsin kruunun heikentyminen aiheuttaa suomalaisille paperiteollisuusyrityksille ongelmia. Valitettavasti Hulkon analyysi ei ulotu käsittelemään syksyllä 2008 realisoitunutta finanssikriisiä, joka on vaikeuttanut metsäyhtiöiden asemaa entisestään.

Kaiken kaikkiaan *Kriisi ja kumous* on monipuolinen ja kattava teos, joka tarjoaa arvoisensa päätöksen *Metsäteollisuuden maa* -kirjasarjalle. Se antaa myös hyviä lähtökohtia tulevalle tutkimukselle suomalaisen liiketoiminnan ja eritoten metsäteollisuuden kehityksestä osana 1900-luvun lopulla kiihtynyttä globalisointiprosessia.

Kalle Pajunen